

TOMASZ RUŚKIEWICZ (1867-1926) ELEKTRYK – PRZEMYSŁOWIEC-SPOŁECZNIK

Kazimierz GINAŁ

Oddział Kielecki Stowarzyszenia Elektryków Polskich
tel.: 515 249 366 e-mail: kazimierz.ginal@neostrada.pl

Streszczenie: Tomasz Ruśkiewicz urodził się 22 listopada 1867 r. w Końskich, zmarł nagle w Warszawie dnia 27 grudnia 1926 r. Był synem inż. architekta Ludwika Ruśkiewicza i Melanii z Machnickich. Z wykształcenia był matematykiem, studiował na Uniwersytecie Petersburskim na Wydziale Matematyczno-Fizycznym. Dyplom inżyniera elektryka uzyskał na Politechnice w Karlsruhe w 1897 roku. Jego działalność zawodowa związana była z elektryką i elektrotechniką. Niezależnie od pracy zawodowej T. Ruśkiewicz prowadził działalność społeczno-stowarzyszeniową. W 1919 roku był jednym z inspiratorów i organizatorów Zjazdu Założycielskiego SEP. Tomasz Ruśkiewicz był wybitną postacią w świecie nauki, gospodarki, życia społecznego i polityczno-oświatowego w Polsce na przełomie XIX i XX wieku.

Słowa kluczowe: postać historyczna, elektryk, patriota, przemysłowiec, społecznik.

1. WPROWADZENIE

Rys. 1. Tomasz Ruśkiewicz (1867-1926) [3]

Tomasz Ruśkiewicz jest wybitną postacią w świecie nauki, gospodarki, życia społecznego i polityczno-oświatowego w Polsce na przełomie dziewiętnastego i dwudziestego wieku, blisko związany z Kielecczyną i zasłużony dla rozwoju Kielc i mieszkańców tego miasta [2, 7-9]. Z wykształcenia był matematykiem Uniwersytetu Petersburskiego i inżynierem elektrykiem. To także patriota i zasłużony pionier w dziedzinie rozwoju elektrotechniki polskiej i polskiego przemysłu elektrotechnicznego, a w 1919 roku współzałożyciel Stowarzyszenia Elektrotechników Polskich [2, 6, 9].

We wszystkich kierunkach działalności zawodowej i społecznej wykazywał ogromne umiejętności organizacyjne, przedsiębiorczość, energię i żarliwość, dzięki

czemu zyskał ogólne uznanie i wyjątkowy szacunek. Ten niezwykle człowiek jest także bohaterem dla Oddziału Kieleckiego Stowarzyszenia Elektryków Polskich, którego członkowie w 2019 roku wystąpili z uchwałą do Zarządu Głównego, aby w 70 rocznicę jubileuszu Kieleckiego Stowarzyszenia przypadającą na 2020 rok powołał Tomasza Ruśkiewicza na patrona Oddziału.

Zarząd Główny SEP uchwałą z dnia 13 listopada 2019 roku po rozpatrzeniu wniosku i zapoznaniu się z biografią kandydata na patrona, nadał Oddziałowi Kieleckiemu SEP imię Tomasza Ruśkiewicza.

Kim był człowiek, którego główną ideą było ożywienie i spolszczenie krajowego przemysłu elektrotechnicznego? Czym zasłużył się dla historii? Oto jego niezwykle ciekawa biografia ukazująca bogaty dorobek w wymiarze zawodowym i społecznym.

2. PATRON ODDZIAŁU KIELECKIEGO SEP

Tomasz Ruśkiewicz (rys. 1) - szlachcic dziedziczny herbu Wielorad (rys. 2) urodził się 22 listopada 1867 roku w Końskich, w Królestwie Polskim. Był synem Ludwika - inżyniera architekta i Melanii z Machnickich, wnukiem Bartłomieja — urzędnika Komisji Skarbu w Królestwie Polskim [4, 9].

Rys. 2. Herb Wielorad

Młodość spędził w Kielcach, gdzie uczył się w gimnazjum, które ukończył z maturą w 1885 roku. Lata szkolne w Kielcach pozostawiły w jego życiu niezatarte wspomnienia i związek z Kielcami [8, 9]. Na studia wyjechał do Petersburga, gdzie studiował na Wydziale Matematyczno-Fizycznym tamtejszego Uniwersytetu, uzyskując w 1889 roku tytuł Kandydata Nauk

Matematycznych. W czasie studiów związany był z tajnym Związkiem Młodzieży Polskiej „Zet”, szerzącym zasady sumienności, rzetelności i pracy organicznej, a także narodowe tradycje polskie [2, 6, 9].

Do kraju powrócił w roku 1890 i zamieszkał w Warszawie. Uczestniczył w organizowaniu obchodów 100-lecia Konstytucji 3 Maja, za co został przez władze rosyjskie aresztowany i skazany na rok więzienia w Cytadeli Warszawskiej. Kontrolowany przez policję, został wydany na 5 lat z kraju. W 1892 roku wyjeżdża do Niemiec i podejmuje studia elektrotechniczne, najpierw na Politechnice w Darmstadt w Hesji, gdzie była liczna dobrze zorganizowana kolonia polska, potem na słynnej Politechnice w Karlsruhe w Badenii, gdzie pod kierownictwem prof. Engelberta Arnolda uzyskał dyplom inżyniera elektryka w roku 1897 [1, 2, 6, 9].

3. DZIAŁALNOŚĆ ZAWODOWA T. RUŚKIEWICZA

W 1898 roku wraca do kraju, zamieszkuje w Warszawie i podejmuje aktywną działalność zawodową w zakresie propagacji elektrotechniki, a także działalność społeczną. Szybko rozwijał karierę zawodową. W latach 1899-1901 pracuje jako kierownik techniczny w fabryce ogniwi i baterii Tytan. W 1901 roku zorganizował i zaczął prowadzić przedsiębiorstwo elektrotechniczne „Ruśkiewicz i Godlewski”, które wykonywało roboty elektroinstalacyjne i z czasem uzyskało dużą renomę. Firma Tomasza Ruśkiewicza wykonywała różne skomplikowane prace elektryczne, między innymi na budowie Filharmonii Warszawskiej. Z czasem przedsiębiorstwo rozrosło się i w 1911 roku zmieniło nazwę na „Ruśkiewicz, Godlewski, Tysza”, a w 1918 roku przekształciło się w Towarzystwo Akcyjne Polskie Towarzystwo Robót Elektrycznych, którego został Dyrektorem Zarządzającym i członkiem Zarządu [2, 6, 9].

Inżynier Tomasz Ruśkiewicz nie poprzestał na tej aktywności. Swoją wiedzę, wykształcenie i talent racjonalizatorski wciąż wykorzystywał dla rozwoju elektrotechniki. To między innymi jemu zawdzięcza się utworzenie w 1906 roku pierwszej w kraju fabryki żarówek z włóknem (żarnikiem) metalowym „Cyrkon” (rys. 3).

Rys. 3. Kiosk Sp. Akc. Fabryki Lamp Elektrycznych „CYRKON”

Był nie tylko jej współorganizatorem, ale i pierwszym Prezesem Zarządu. Firma ta istniała później pod nazwą Zjednoczonej Fabryki Żarówek „Tungsram” S. A. Nowością technologiczną fabryki „Cyrkon” była produkcja żarówek

z włóknem metalowym — trwalszym i zużywającym mniej energii elektrycznej, zamiast dotychczas stosowanego włókna węglowego [1, 2, 6, 9].

W 1910 r. założył własną firmę „Biuro techniczne — inż. T. Ruśkiewicz”, która wykonywała roboty i przedsięwzięcia elektryczne. Wśród nich była w latach 1912 i 1913 budowa, uruchomienie i prowadzenie elektrowni miejskich w Kielcach i Końskich o znaczących jak na owe czasy mocach przeznaczonych głównie do oświetlenia miast i dla potrzeb mieszkańców [4, 7, 9].

Kielecka elektrownia miejska mieściła się przy ulicy Leśnej, w bliskim sąsiedztwie ratusza i centrum miasta, liczącego już wówczas około 38 tysięcy mieszkańców.

W chwili uruchomienia, moc elektrowni wynosiła 70 kW. Zainstalowany był w niej jeden generator napędzany silnikiem gazowym opalany koksem, dający napięcie 220 V prądu stałego. Energię elektryczną rozprowadzano po mieście poprzez początkowo skromną sieć linii napowietrznych, ustawianych na ulicach, do których dołączano odbiorców poprzez przyłącza.

Na słupach linii instalowano oprawy oświetlenia ulicznego. W początkowym okresie wybudowano około 6,5 km linii niskiego napięcia i zainstalowano 150 lamp ulicznych oraz przyłączono około 1000 odbiorców. Na mocy umowy z miastem właścicielem elektrowni i skąpej sieci rozdzielczo-oświetleniowej został inżynier Tomasz Ruśkiewicz, związany rodzinnie z Kielecczyzną i emocjonalnie z Kielcami. Elektrownia Kielecka rozwijała się. W 1919 roku miała już trzy generatory po 70 kW i osiągała moc 210 kW, a sieć miejska liczyła 15 km długości [4, 7, 9].

Po odzyskaniu niepodległości Polski, inżynier T. Ruśkiewicz, jako Dyrektor Zarządzający i członek Zarządu Polskiego Towarzystwa Elektrycznego (rys. 4) przyczynił się do stworzenia w Polsce przemysłu maszyn elektrycznych.

Rys. 4. Zdjęcie akcji Pol. Tow. Elektr.

Brał udział w budowie fabryk elektrycznych w Katowicach i w Warszawie. Zadanie to było ważnym przedsięwzięciem w rozwoju polskiego przemysłu elektrotechnicznego. Był także głównym inicjatorem utworzenia ogólnopolskiej organizacji „Związek przedsiębiorstw elektrycznych”, utworzonej w 1902 r. skupiających przemysłowców, składników i instalatorów, na

czele, której do ostatniej chwili życia był jej Prezesem [2, 6, 9].

W 1925 roku zorganizował i stanął na czele - jako Prezes i pierwszy Dyrektor Zarządzający Spółdzielni „Polskie Elektrownie”, powołanej dla wspierania małych zakładów wytwórczych. Ta dziedzina była mu najbardziej bliska. To zadanie było ostatnim dziełem Jego bardzo pracowitego życia zawodowego [2, 9].

Niezależnie od szerokiej działalności zawodowej inż. T. Ruśkiewicz rozwijał ożywioną działalność społeczno-stowarzyszeniową. Brał czynny udział w tworzeniu pierwszego zrzeszenia polskiej sekcji technicznej na terenie byłej Kongresówki w czasach, gdy organizacja ta musiała się kryć pod nazwą: Warszawskiego Oddziału Towarzystwa popierania „Rosyjskiego” Przemysłu i Handlu.

W 1899 roku był współorganizatorem i członkiem Prezydium Delegacji Elektrycznej przy sekcji Technicznej Warszawskiego Towarzystwa Popierania Rosyjskiego Przemysłu i Handlu, kierowanej przez Kazimierza Obrębowicza (1853-1913). Organizacja ta była uznawana za protoplastę późniejszego SEP. Brał udział w organizowanych przez tę Delegację wykładach dla szerokich kół techników i monterów oraz w odczytach na Zjeździe Elektrotechników w 1903 r. Jako delegat Warszawy uczestniczył w Zjeździe Inżynierów i Techników w Petersburgu w 1905 roku.

Podpisał pierwszą odezwę Komitetu Obywatelskiego Pomocy Robotnikom i ich Rodzinom Pozbawionym Środków do Życia z powodu strajku 1905 roku.

Był członkiem Towarzystwa Kursów Naukowych (później: Wolna Wszelchnica Polska w Warszawie 1906-1913).

Był także współorganizatorem i pierwszym przewodniczącym zarządu Koła Elektrotechników (1907) przy Stowarzyszeniu Techników w Warszawie (w maju 1904 Delegacja Elektrotechników przekształciła się w Koło Elektrotechników, przeniesione 28 maja 1907 do Stowarzyszenia Techników) [2, 6, 9, 10].

Jako zwolennik utworzenia ogólnopolskiej organizacji elektryków w 1919 roku był jednym z inspiratorów i organizatorów Zjazdu Założycielskiego SEP w Warszawie. Był członkiem Prezydium Zjazdu i prowadził jego obrady w trzecim dniu. Wygłosił na Zjeździe referat „Historia, stan obecny i przyszłość przemysłu elektrotechnicznego w Polsce”. Po powstaniu SEP działał czynnie w Kole Warszawskim. Był członkiem komisji rewizyjnej i przedstawicielem do Rady Delegatów SEP. Często przewodniczył na zebraniach Oddziału.

Na drugim Zjeździe SEP w Toruniu w 1921 roku był jednym z współprowadzących Zjazdu.

Swoją wiedzę, ogromne zawodowe doświadczenie, a także oświatowe zacięcie przełożył na grunt wielu branżowych publikacji, których był autorem, redaktorem, a nawet wydawcą. Był jednym z założycieli, członkiem zarządu i komitetu redakcyjnego wydawnictwa „Przegląd Elektrotechniczny”.

Opublikował wiele artykułów i notatek na łamach tego pisma i „Przeglądu Technicznego”, z których część wydana została w formie odrębnych broszur, m.in.: „Tramwaje i koleje elektryczne” (1901), „Koszt światła elektrycznego w instalacjach prywatnych” (1902), „Stan i perspektywy przemysłu elektrotechnicznego w Polsce” (1919). Ogłosił artykuł o przemyśle elektrotechnicznym w publikacji pt. „Gospodarka elektryczna w Polsce” (1923) [2, 4, 5, 6, 9].

Zredagował i częściowo sfinansował Księgę Pamiątkową Kielczan 1856-1904 (1925), w której pod

pseudonimem Gruszkiewicz zamieścił swoje artykuły z życia Gimnazjum Kieleckiego, w którym zaprzyjaźnił się ze Stefanem Żeromskim i подарował mu fotografię (rys. 5). Ponadto wydał książkę pt. „Tajny Związek Młodzieży Polskiej w latach 1887-1893” (1926). Opublikował też wiele artykułów historyczno-literackich w innych czasopismach polskich [8, 9].

Rys. 5. Zdjęcie T. Ruśkiewicza z dedykacją dla jego kolegi szkolnego Stefana Żeromskiego [8]

Wygłosił wiele odczytów i referatów na różnych zjazdach, m.in. o projekcie banku inwestycyjnego w związku z podniesieniem kultury przemysłowej i gospodarczej w Polsce (1917 - na Nadzwyczajnym Zjeździe Techników Polskich w Warszawie), o historii, stanie obecnym i przyszłości przemysłu elektrotechnicznego w Polsce (1919 - na zjeździe SEP w Warszawie), o organizowaniu wspólnych zakupów (1925 - na zgromadzeniu ogólnym Związku Elektrowni Polskich w Warszawie) [2, 6, 9].

Z okazji zjazdu wychowanków gimnazjum w Kielcach we wrześniu 1925 r. wydano „Księgę Pamiątkową Kielczan 1856-1904”, pod redakcją Tomasza Ruśkiewicza (rys. 6) [2, 8, 9].

Rys. 6. Widok okładki Księgi pamiątkowej Kielczan

Tomasz Ruśkiewicz wśród licznych zainteresowań interesował się historią, bibliofilstwem i muzyką. Znał kilka języków obcych, m.in. francuski, niemiecki i rosyjski.

W opinii ludzi, z którymi się spotkał był człowiekiem dużej wiedzy, niezwykle pracowitym, obowiązkowym, bezinteresownym i szlachetnym. W działalności na niwie społecznej wkładał wiele serca i dużo energii wykorzystując własną wiedzę.

4. PODSUMOWANIE

Tomasz Ruśkiewicz miał szczęśliwe życie rodzinne. 31 maja 1895 roku ożenił się z Heleną Hirsfeld (1872-1948) w Rydze, córką dra medycyny Ludwika Maurycyego i Anny [9].

Helena Ruśkiewicz była działaczką społeczną i bojowniczką o szkołę polską, długoletnią prezes Towarzystwa Pierwszych Kolonii Letnich dla Kobiet Pracujących. Helena miała kilkoro rodzeństwa, m.in. Bolesława (1849-1899) – chemika uniwersytetu w Zurychu, wybitnego działacza oświatowego i politycznego.

Małżeństwo Ruśkiewiczów miało troje dzieci: Bolesława znanego inżyniera lotnictwa i jednego z twórców PLL LOT, Tadeusza oraz Zofię.

Inżynier Tomasz Ruśkiewicz zmarł nagle 27 grudnia 1926 roku w Warszawie, w wieku 59 lat. Został pochowany w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim. Jego pogrzeb zgromadził liczne osoby związane ze społecznością elektryków. Przemówienie pożegnalne wygłosili m.in.: prof. Mieczysław Pożaryski w imieniu SEP i koła darmstadczyków (byłych absolwentów politechniki w Darmstadt), inż. Tadeusz Sułowski w imieniu przedsiębiorstw elektrycznych, inż. M. Kuźmiński w imieniu Spółki Elektrownie Polskie, red. Z. Wasilewski w imieniu Koła Kielczan [2, 9].

Na łamach „Przeglądu Elektrotechnicznego” artykuł pożegnalny opublikował znany elektryk i działacz SEP inż. K. Gnoiński.

Środowisko elektryków godnie pożegnało jednego z pionierów polskiej elektrotechniki, którego główną ideą

było ożywienie i spolszczenie krajowego przemysłu elektrotechnicznego.

Dzięki swej rozległej wiedzy i pracy zawodowo-społecznej oraz przymiotom osobistym wszedł do historii, jako człowiek szlachetny i zasłużony dla rozwoju elektryki polskiej.

Pracował z całym wysiłkiem, a hasłem Jego było dobro Ojczyzny.

5. BIBLIOGRAFIA

1. Praca Zbiorowa. Historia Elektryki Polskiej SEP t. I, IV. Wydawnictwa Naukowo-Techniczne. Warszawa 1976 r.
2. Gnoiński K.: Ś.p. Tomasz Ruśkiewicz. Przegląd Elektrotechniczny SEP. Zeszyt 2. 1927 r.
3. Przegląd Elektrotechniczny. SEP Nr 12, s. 600. 1939 r.
4. Mieczkowski G.: 70 lat Oddziału Kieleckiego SEP. SEP Oddział w Kielcach. Kielce 2020 r.
5. Kołakowski T. E.: 95 lat Stowarzyszenia Elektryków Polskich 1919-2014. COSiW SEP Oficyna Wydawnicza Energia. Warszawa-Katowice 2014 r.
6. Praca Zbiorowa. Słownik Polskich i Związanych z Polską Odkrywców, Wynalazców oraz Pionierów Nauk Matematyczno-Przyrodniczych i Techniki t. 3, Instytut Historii Nauki PAN, Instytut Pamięci Narodowej. Warszawa 2015 r., s. 482-484.
7. Zbiory Muzeum Historii Kielc.
8. Zbiory Muzeum lat szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach.
9. Hanna Ruśkiewicz-Piliczowa (wnuczka T. Ruśkiewicza, córka Bolesława). Zbiory Rodziny Ruśkiewiczów. Biogram Tomasza Ruśkiewicza i Jego Rodziny. Literatura poz. 1- 25. Warszawa 1988 r., s. 1-54.
10. Hickiewicz J., Rataj P., Sadłowski P.: Zanim powstało Stowarzyszenie Elektrotechników Polskich – działalność stowarzyszeniowa polskich elektrotechników przed odzyskaniem niepodległości. Wiadomości Elektrotechniczne, nr 1/2019, s. 3-15.

TOMASZ RUŚKIEWICZ (1867-1926) ELECTRICIAN - INDUSTRY-SOCIALIST

Tomasz Ruśkiewicz was born on November 22, 1867 in Końskie and died suddenly in Warsaw on December 27, 1926. He was the son of Eng. architect Ludwik Ruśkiewicz and Melania née Machnicki. He was a mathematician by education, he studied at the St. Petersburg University at the Faculty of Mathematics and Physics. He obtained an electrical engineering degree at the Technical University of Karlsruhe in 1897. His professional activity was related to electrics and electrotechnics. Regardless of his professional work, T. Ruśkiewicz was involved in social and association activities. In 1919, he was one of the initiators and organizers of the Founding Congress of the SEP. Tomasz Ruśkiewicz was an outstanding figure in the world of science, economy, social, political and educational life in Poland at the turn of the 19th and 20th centuries.

Keywords: historical figure, electrician, patriot, industrialist, social worker.